

A műfordító-költő Galgóczy Árpád

Galgóczy Árpád különös, egyedülálló jelensége a mai magyar irodalomnak. Költő, kinek immár életműve van, ám ezt az életművet nem „eredeti” versek – igaz, az esztétika történetében nem annyira egyértelmű, mit is érthetünk az eredetiség alatt –, hanem *műfordítás-versek* alkotják. „Született költő és műfordításra született költő” – írja róla Szilágyi Akos. Vagyis nem költő-műfordító, mint sokan mások, hanem *műfordító-költő*, aki ihletét egyedül az idegen szövegből meríti, átlényegítve azt saját, magyar verssé. Galgóczy műfordítás-költészetében majdhogynem lehetetlen a lírai szubjektum átlényegülésének módozatait leírni, nem segítenek ebben sem a szerep, sem a maszk bevett terminusai. Ami viszont tény, hogy az idegen szöveg természetesen ömlő magyar versbeszéddé változik át, és az idegen kultúra úgy szólal meg közvetlen, szerves, „intim” magyarsággal, hogy közben nem veszíti el jellemző sajátosságait, szuverén gondolatiságát, zeneiségét. Galgóczy Árpád azon kevesek közül való, aki tökéletesen hallja az orosz verset: abszolút hallása van az orosz kultúrához, talán azért is, mert személyesen éli meg azt. Úgy gondolom, hogy ebben a műfordítás-költészetben éppen ez a személyesség a döntő. Galgóczy nem fordít megrendelésre, csak azt fordítja le, amit megszeret, s a kiválasztott versekért a fordítás folyamatában sem szűnik meg lelkesedni. Voltaképpen ez az állandó lelkesültség, régiesen szólva az ihletettség permanens állapota, amely a „másik”, az idegen költő mérhetetlen szeretetéből táplálkozik, teszi ezeket a műfordítás-verseket olyannyira tökéletessé.

Ugyanakkor Galgóczy Árpád útja az orosz kultúrához nem kis megpróbáltatásokon keresztül vezetett. 1948 januárjában, amikor még alig múlt tizenkilenc éves, szovjetellenes szervezkedés vádjával letartóztatják és elhurcolják a Szovjetunióba, ahol a különféle légerekben együtt raboskodik az orosz politikai foglyokkal, akik nem csak az orosz nyelvvel ismertetik meg, hanem az orosz irodalommal is. A fiatal magyar foglyot főként Puskin és Lermontov költésze ragadja meg. Miután 1960-ban hazatér, fordítani kezdi az orosz klasszikusokat. Eddigi életműve majdnem teljességében átöleli a XIX. századi orosz költészetet: lefordította például Lermontov *Démonját*, Puskin *Anyeginjét* és *Rézlovas* (eddig *Bronzlovasnak* ismertük) című poémáját, a Puskin megelőző és követő nemzedékek költőit az orosz szimbolizmussal bezárólag és kedves verseit néhány XX. századi költőtől. Válogatott műfordításainak eddig két kötete jelent meg, a *Társalgás Géniusszal* (1995) című kétnyelvű – orosz eredetiben is tartalmazza a verseket – könyv, amely válogatás a XIX. századi orosz költészetből és a *Furcsa szerelem* (1997), amely eddigi műfordításainak összegyűjtött kötete. Tavaly, hetvenéves születésnapján megkapta a külföldinek adható legmagasabb orosz állami kitüntetést, a Barátság-éremérmét műfordítói munkásságáért és az orosz kultúra ápolásáért. Jelenleg Alekszandr Blok verseit fordítja, s remélhetőleg ezekből a fordítás-versekből is idővel összeáll majd egy kötetre való.

Az itt közölt fordítások három orosz és egy ukrán költő Galgóczynak tetsző versei. A három orosz költő, Vlagyimir Szolovjov – Galgóczy az orosz kiejtés szerinti írásmódot részesíti előnyben, szerinte magyarul: Szalavjov –, Makszimilian Volosin és Marina Cvetajeva az úgynevezett orosz „ezüstkor” (a XIX. századvég és a XX. századelső) irodalmát reprezentálják. Vlagyimir Szolovjov az egyik leghíresebb orosz filozó-

fus, vele kezdődött a rendszerszerű bölcelet Oroszországban. Vallásfilozófiai nézetei nagy hatást gyakoroltak az orosz vallási reneszánsz olyan gondolkodóira, mint Nyikolaj Bergyajev, Lev Sesztov és Szemjon Frank, valamint az orosz szimbolizmus második nemzedékének, a teurgikus költőknek – Alekszandr Blok, Andrej Belij, Vjacseszlav Ivanov – munkásságára. Szolovjovról nem annyira köztudott, hogy remek költő is volt. Verseiben egyfelől bölcséletének alapelveit lényegíti át költői szimbólumokká, másfelől – aforisztikus költeményei ironikus önreflexiót tartalmaznak; könnyedén, egészséges humorral száll vitába a „komoly” filozófiával. Ez utóbbira példa a *Levél-részlet* című vers is.

Makszimilian Volosin, a költő és festő a szimbolisták holdudvarához tartozott. 1903 és 1917 között leginkább Párizsban élt, a forradalom után költözött vissza végleg krími házába, Koktebelbe. Tanúja volt a polgárháború idején a vörös terrornak – házában lakott egy ideig Kun Béla is –, melyről megdöbbentő erejű verseket írt, *Versek a terrorról* (1923) címen. Az itt közölt korai verse Galgóczy mesteri fordításában egy finom akvarellre emlékeztet, amely egyaránt felidézi a tenger híres festőjének, Ajvazovszkijnak vásznait és magának Volosinnak krími akvarelljeit.

Marina Cvetajeva az orosz posztzimbolizmus képviselője, aki nem tartozott sohasem semmilyen meghatározott irodalmi csoportosuláshoz. Egyébiránt Volosin felfedezettje volt. Költészetét nagyra értékelte Ahmatova, Mandelstam, Paszternak és Rainer-Maria Rilke. Cvetajeva 1922-ben emigrált, előbb Prágában, majd Párizsban élt. 1938-ban visszatért a Szovjetunióba, s miután férjét agyonlőtték, lányát lágerbe zárták, 1941-ben önkézével vet véget életének. A *Tetszik, hogy nem magáért lángolok* talán Marina Cvetajeva egyik legnépszerűbb verse, melyet meg is zenésítettek. Nagy formafegyelmel megírt vers, hiszen az érzelmek eltitkolásának művészetéről szól, melyet Galgóczy abszolút pontosan fordított magyarra.

Leszja Ukrajinka Tarasz Sevcenko mellett az ukrán költészet legjelentősebb képviselője. Gyermekkorában egy szörnyű betegség, a csonttuberkulózis támadta meg, s ezzel küzdött egész életében. Ennek ellenére teljes értékű életet élt, melyből nem hiányzott sem a külföldi utazás, sem a beteljesült romantikus szerelem a szintén halálos beteg férfivel, aki ráadásul még költő is volt, sem a házasság (egy másik férfivel), sem az irodalmi elismertség. Ivan Franko, az ismert ukrán író és kritikus rendkívül magasra értékelte költészetét. Leszja Ukrajinka költészetében kiemelt szerepük van az érzelmeknek és a természetnek. Újromantikus költői világában mintegy feloldódik a természetben – amely a lét természete is egyben – az emberi létezés tragikumja: a természet csodája megtisztulást hoz, a személytelen sorssal szemben a személyest jelenti, a változatlannal, a halállal szemben az örökkön változót, az emberi szenvedélyt testesíti meg.

Széké Katalin

VLAGYIMIR SZALAVJOV
(1853–1900)

Levél-részlet

*Először is, jelentem, szép barátom,
A létet rég másként értelmezik,
S a művelt főkkeel ím én is belátom,
Hogy sem idő, sem tér nem létezik;
Hogy mindez szubjektív kísértet, égi
Maszlag, vagyis közönséges csalás.
Naív realista, ki ezt nem érti,
Majom tehet csak így és senki más.
S a tény, hogy most magam lakom szobámat,
Csak illanó idő- s tér-tényező,
Nagy nulla, és az unalom, a bánat
S még egy-s-más épp így értékelhető...
Kimondom hát, hogy Ádám s Éva óta
A csőcselékből nem maradt reánk
Csak két okos fő: tételek tudósa,
A filozof Kant és Noé ősapánk.
Amaz kimondta megcáfolhatatlan,
Hogy kardba dőlünk nem kell semmiért,
Ez meg – empirice vitathatatlan:
Jól berúgott, aztán aludni tért.*

1890.

MAKSZIMILIÁN VOLOSIN
(1877–1932)

* * *

*A zöld hullám megtorpant és riadtan,
Bíborban égve messze elszaladt...
A víz fölé leszállt mindent belepve, lassan
A zengő alkonyat.*

*A sok fodor lilás felhőt szegélyzett
Mint kéklő gyöngyfűzér.
A lány ködben sötét árbockötélzet
Közt fennakadt a szél.*

*Sík tengerár... Hullám redőzte hátán
Bús csónak vándorolt.
S vészterhesen, mint nagy rótszíniű páfrány
Nőtt, egyre nőtt a Hold.*

1907.

MARINA CVETÁJEVA
(1892–1941)

* * *

*Tetszik, hogy nem magától lángolok,
Tetszik, hogy nem miattam ég a láztól,
Hogy Földgolyónkon bizton állhatok,
S magát sem félttem semmi sorscsapástól.
Tetszik, hogy bárhogy bármit mondhatok,
És nemtörődöm lomposság se gátol,
Nem önt el pír, s csöppet sem izgulok,
Ha ujjunk néha összeér magától.*

*Tetszik továbbá az, hogy fesztelen
Ölelget bárki mást, hiába nézem,
S nem vetne kárhozat tüzére sem,
Ha nem magával csókolózom éppen.
Hogy, kedvesem, kedves, szelíd nevem
Sem éjjel, sem nappal nem ejti – semmiképpen...
Hogy halleluját ünnepélyesen
Nem értünk zengnek templom hűvösében.*

*Most tiszta szívemből hálát adok,
Hogy – öntudatlan! – ezt kapom magától,
Hogy éjjelente nyugton alhatok*

*A naplementi gyér találkozástól,
Hogy kint a holdfény nem reánk ragyog,
Hogy nap fejünk fölött sosem világol, –
Hogy – sajnós! – nem magától lángolok,
Hogy – sajnós! – nem miattam ég a láztól!*

1915

LESZJA UKRAINKA

(1871–1913)

Csak álltam és hallgattam a tavaszt...

*Csak álltam és hallgattam a tavaszt.
Ó, mily sokat mondott, mesélt, tanított,
Hol csengő dalt dalolt, derűs vigaszt,
Hol halkan-csendesen elandalított.*

*Dalolt arról, hogy mi a szerelem,
Mi az öröm, a bú, az ifju élet,
És mindent újra eldalolt nekem,
Mit álmaim már régen elmeséltek.*

1893 v. 1894

Ki mondta azt...

*Ki mondta azt, hogy nincs erőm
A sorssal harcra kelni?
Kezem lecsügg tán reszketőn?
Tán félek énekelni?*

*Ha meg dalomban bú, panasz
Serény visszhangra lelhet,
Szilaj tavaszi zápor az,
Nem csendes őszi permet.*

*S ha ősz is... Nem baj, hogy szived
Már hervad, nem virágzik.
A hervadt fűz a part felett
Arany-bíborra válik.*

*S ha majd a tél a rengeteg
Fölé borítja fátylát,
A nagy síron virág helyett
Szétszórja hó-virágját.*

*Mint hullám élek szótlantul,
Mely hallgat türelemmel –
A felszín alszik, ám alul
Viharra vár a tenger!*

1911.

Az a május...

*Május volt. Szomjas nyárfák lombja rezgett,
Rügyek fakadtak, friss szellő hozott
Megújulást, bimbózó szép szerelmet,
Mámort fakasztó barkaillatot.*

*Ó, az a május! Mennyi vágy nevelte,
És mennyi szent, szerelmes pillanat!
Hogy vágyódott két ember teste, lelke
A csillagfényes csendes ég alatt!...*

*A májust forró, tikkadt nyár követte,
Tombolt a nap, szikrázott, égetett,
Egy-egy vihar zúgott le éjjelente,
S dúlt, pusztított a dermedt föld felett.*

*Aztán elmúlt az is. Borult az égbolt,
Ősz lett a nyár, s fagyos nagy tél az ősz...
A május már homályos messzeség volt,
S én mégis egyre vártam, hátha jössz...*

*De nem jöttél. A rám szakadt magányban
Szorongva álltam árván, egymagam,
Bolyongtam kint a néma éjszakában,
S az éj is, úgy tűnt, már csillagtalan...*

*De ma! Ma reggel ablakom kitérült,
Áldott vihar zúgott szobámba be,
Szívemre drága, rég múlt mámor ájult,
S lelkem virágszirommal lett tele!*

*E szél, tudtam, káprázatos csodát nyújt:
A régi május érkezik velem!*

(...)

